

ABÂDİ

(آبادی)

Hindistan'ın Devletâbâd şehrinde
yapılan bir kâğıt çeşidi

(bk. KÂĞIT).

ABÂDİLE

(العبادة)

Hadiste ve tasavvufta farklı
anlamalarda kullanılan terim.

□ HADİS. İlimleriyle ve özellikle verdikleri fetvalarla meşhur olan Abdullah adlı dört sahâbî hakkında kullanılır. Abâdile, "abd" mânasına gelen *abd* kelimesinin değil, *Abdullah* kelimesinin çoğuludur. İbn Fethû'n'a ait *el-İstî'âb* zeylindeki listeye göre, Hz. Peygamber'in ashâbı arasında Abdullah isimli 300 kadar sahâbî bulunmaktaydı. Fakat bunların içinde geniş fıkıh kültürü ve fetvalarıyla şöhret bulan dört sahâbî Abâdile unvanıyla tanınmıştır. Abâdile'nin kimler olduğu Ahmed b. Hanbel'e sorulmuş, o da Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Amr b. Âs'ın isimlerini saymış, Abdullah b. Mes'ûd'un Abâdile'den olmadığını belirtmiştir. Beyhakî de, fıkıh ilminde önemli bir yeri bulunan Abdullah b. Mes'ûd'un Abâdile'den sayılmayışını, onun çok erken tarihlerde vefat etmesi (32/652), Abâdile'den sayılan diğer Abdullahlar'ın ise daha uzun yaşayarak ilimlerinden büyük ölçüde faydalanılmasıyla izah etmiştir. Zaten Abâdile terimi Abdullah b. Mes'ûd'un vefatından sonra ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Zemahşerî ile Râfîî, Abdullah b. Mes'ûd'u Abâdile'den saymışlarsa da usul âlimleri bunu doğru bulmamıştır. Cevherî, Abdullah b. Zübeyr'i Abâdile'den saymayarak onların İbn Abbas, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr'dan ibaret olduğunu söylemiştir. Merğînânî de *el-Hidâye* adlı eserinde hac aylarının tesbiti konusundaki bir rivayetten söz ederken, "Bu, üç Abâdile (el-Abâdiletü's-selâse) ile Abdullah b. Zübeyr'den rivayet edilmiştir" der. Şârih İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*'de bu cümleyi açıklarken Hanefîler'e göre Abâdile'nin Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbas'tan ibaret olduğunu, başkalarının istilâhına göre de yukarıda Ahmed b. Hanbel'den naklen adları verilen dört kişiye Abâdile denildiğini söylemektedir.

Hepsi de Kureyş kabilesine mensup olan ve yetmiş yıldan fazla yaşayan Abâdile'nin en son vefat edeni, 73 (692-93) yılında seksen beş veya seksen yedi yaşında ölen Abdullah b. Ömer'dir. Abâdile'nin çeşitli görüş, düşünce ve fetvaları özellikle tefsir, hadis ve fıkıh kitaplarında yer almıştır. İttifak ettikleri görüşe "kavlü'l-Abâdile", ameli ittifaklarına da "fi'lü'l-Abâdile" veya "mezhebü'l-Abâdile" adı verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevherî, *Şihâh*, "abd" md.; Hatîb, *el-Esmâ'ü'l-mübhem*, Kahire 1405/1984, s. 609; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadîs* (nşr. Nüreddin İtr), Medine 1972, s. 266; İrakî, *Fethu'l-Muğîs* (nşr. Mahmûd Rab'î), Kahire 1355/1937, IV, 37-38; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, Kahire 1389/1970, III, 17-18; Süyûtî, *Tedribü'r-râûf* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Kahire 1385/1966, II, 219-220; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 948; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-ħaşîs*, Kahire 1370/1951, s. 188-189, 239; *Tecrid Tercemesi*, I, 27-28; M. Tayyib Okıç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 36.

RAŞİT KÜÇÜK

□ TASAVVUF. Genellikle *esmâ-i hüsnâ**dan birinin tecellisine mazhar olmuş kimseleri ifade etmek için kullanılır.

Bazı müteahhir sūfîler, ilâhî isimlerden özellikle birinin tecellisine mazhar olan ve o ismin özünü teşkil eden sıfatla vasıflananları o isme nisbet etmişlerdir. Bu nisbeti de *abd* kelimesini o isme muzaf kılmak suretiyle meydana getirdikleri birleşik isimle gerçekleştirmişlerdir. Cömertlik özelliğine sahip olana *Abdülvehhâb*, nefsânî arzuları ve her türlü kötülükleri yenecek güce sahip bulunana da *Abdülkahr* denilmesi gibi. Kâşânî, *İştîlâhâtü's-sūfiyye*'sinde (s. 108-130) *esmâ-i hüsnâ*'nın her biriyle meydana getirdiği birleşik isimlere bu türden mâna vermeye çalışmıştır. Bu tarz bir yorum, hadiste geçen "abdü'd-dînâr ve'd-dirhem" (altına ve gümüşe kul olan kimse) (Buhârî, "Cihâd", 70, "Rikâk", 10; İbn Mâce, "Zühd", 8) deyimine benzemektedir. Abâdile aslında "Abdullahlar" demektir, fakat İbnü'l-Arabî ve Kâşânî gibi müellifler, Allah kelimesinden başka isimlerin başına *abd* kelimesini ekleyerek meydana getirdikleri birleşik isimlere de Abâdile demişlerdir.

Mutasavvıflar, bazı velîlerin diğer velîlere göre *esmâ-i hüsnâ*'dan birinin tecellisinden daha fazla pay aldıklarını,

bundan dolayı her velînin kendine has bir yönü bulunduğunu savunurlar. Meselâ hakikatleri gönüllere naksetmede Bahâeddin Nakşibend, başı darda olanların yardımına koşmada Abdülkâdir-i Geylânî, ilâhî tecellilerden feyiz almada Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî, olağan üstü hal göstermede Ahmed er-Rifâî, şefkat ve merhamette Ahmed el-Bedevî, cömertlikte İbrâhim ed-Desûkî, mârifette İbnü'l-Arabî, mahviyette Sühreverdî, cezbe ve istiğrakta Necmeddîn-i Kübrâ, aşk ve muhabbetinde Mevlânâ temayüz etmişlerdir. Aynı şekilde dört büyük halifeden her biri diğerlerinden ayrı bir özelliğe sahiptir. Doğruluk Ebû Bekir'in, adalet Ömer'in, hayâ Osman'ın, kerem Ali'nin ayırıcı özellikleridir. Aynı durum peygamberler için de söz konusudur. Âdem "safiyullah", Nuh "neciyullah", İbrâhim "halîlullah", Mûsâ "kelîmullah", İsâ "rûhullah", Muhammed de "habîbullah"tır.

Fuşûşü'l-ħikem'de peygamberleri bu yönleriyle inceleyen İbnü'l-Arabî'nin aynı konuda *Kelâmü'l-Abâdile* adında bir eseri de vardır. İbnü'l-Arabî, sözlerini naklettiği bazı muhayyel şahısların her birine Abdullah adını verir. Bunların babaları olarak bir peygamber adını, dedeleri olarak da *abda* bağlanan *esmâ-i hüsnâ*'dan bir ismi kaydeder; Abdullah b. İdrîs b. Abdülhâlik, Abdullah b. İsmâil b. Abdünnâfî gibi. Verilen ilk örnekte dede (Abdülhâlik), Allah'ın isimlerinden birine mazhar olduğu kabul edilen mücceret bir kulu, baba da (İdrîs) aynı ismin mazharı sayılan bir peygamberi, Abdullah ise yine bu ismin (Hâlik) tecelli ettiği velîyi temsil etmektedir. İbnü'l-Arabî bu Abdullahlar'a mazhar oldukları *esmâ-i hüsnâ*'ya uygun özellikler verir ve bu özelliklerin onların diliyle anlatır. Böylelikle o, isim alan her şeyin taşıdığı özellikleri *esmâ-i hüsnâ* vasıtasıyla Allah'tan aldığı iddia etmiş ve bütün tesir ve münasebetleri Allah'a bağlamak istemiştir.

Mutasavvıflar, İbnü'l-Arabî'den itibaren kutub, imâmân, evtâd, *abdal* vb. zümrelere *abd* ile başlayan isimler vermişlerdir. Meselâ kutbun adı *Abdullah*, sağdaki imamın adı *Abdürrab*, soldaki imamın adı *Abdümelik*'tir. Sayıları dört olan evtâdın isimlerine de (Abdülaîm, Abdülmürîd, Abdülkâdir, Abdülhay) *abd* ile başladığı için Abâdile denilmiştir.